

*Л.Є. Калюжна,
аспірантка
(Академія адвокатури України)
(Науковий керівник доцент Бояров В.І.)*

До питання про сутність, завдання та мету перевірки показань на місці

Ключові слова: *слідчі дії, перевірка показань на місці, сутність перевірки, мета перевірки.*

Вважається, що є лише дві тактичні операції, які є обов'язковими у всіх справах — незалежно від того, до якого виду або категорії відноситься злочин, що розслідується, і в якій слідчій ситуації проводиться — це “захист доказів” [10, 12] та “перевірка показань особи, яка визнає себе винною у вчиненні злочину” [1, 237; 4, 119].

Про необхідність проведення перевірки показань на місці переважно йдеться у разі виникнення слідчої ситуації, яка характеризується, по-перше, наявністю у справі підозрюваних або обвинувачених, які визнають себе винними у вчиненні злочину і дають показання, але при цьому є дані про суперечність в цих показаннях щодо інших матеріалів справи або коли зазначені показання неповні і уточнення яких можливо лише на місці події.

Відомо, що перевірка показань на місці має багато спільного за зовнішніми ознаками з іншими слідчими діями (зокрема, з допитом, оглядом, обшуком або слідчим експериментом), проте вона повністю не співпадає ні з однією з них і має цілком самостійне значення (кожна слідча дія, як відомо, має суворо обмежену сферу застосування [13, 14]). В процесі проведення зазначеної слідчої дії можна здійснювати демонстрацію дій (коли, наприклад, особа демонструє те, як вона потрапила до місця події чи вчинила відповідні дії); може проводитися пошук місць події,

слідів і речових доказів — тобто йдеться про наявність елементів інших слідчих дій: впізнання, слідчого експерименту та огляду та про можливість виявлення і відображення даних, які не доступні іншому передбаченому чинним законодавством способу отримання доказів.

Хоча історичні джерела повідомляють що перевірка показань на місці проводилася ще у XV сторіччі, з'явилася ця слідча дія лише в кримінально-процесуальних кодексах республік СРСР у 1961 р. [2, 6–8]. Але й до того часу в СРСР проводилися такі дії, які мали назву “відтворення злочину”, “виводка”, “вулична операція”, “слідчий експеримент” та ін. За загальним правилом, ця слідча дія проводиться у разі виникнення необхідності зіставлення даних, які є в матеріалах кримінальної справи (у першу чергу — в показаннях свідків, потерпілих, підозрюваних та обвинувачених) з реальною обстановкою або її особливостями на місцевості чи в приміщеннях, якщо в цих свідченнях є дані про ту або іншу подію, що розвивалася у визначеному місці, вимагаючи деталізації або уточнення, або є підстави вважати, що ці свідчення є помилковими чи має місце самообмова, або з метою отримання нових доказів.

Стаття 194 КПК України визначає, що з метою перевірки результатів допиту свідка, потерпілого, підозрюваного чи обвинуваченого або даних, що одержані при проведенні

огляду та інших слідчих дій, слідчий може виїхати на місце і у присутності понятих, а у необхідних випадках за участю спеціаліста, та раніше допитаних учасників кримінального судочинства відтворити обстановку та умови, у яких ті чи інші події могли відбуватися в дійсності. Таким чином, зазначена слідча дія охоплює і перевірку показань на місці, і слідчий експеримент, тобто поняття “відтворення обстановки та обставин події” ширше, ніж окремо слідчий експеримент та перевірка показань на місці. А оскільки це фактично різні слідчі дії, то їх, на нашу думку, потрібно передбачити у КПК в окремих статтях. Тому заслуговують на увагу пропозиції авторів проекту КПК України, де законодавчо на досудовому слідстві передбачені і “перевірка показань на місці” (ст. 261), і “слідчий експеримент” (ст. 262), а також перевірка показань на місці у ході судового слідства (ст. 404) [9, 104–105].

Але в проекті КПК України, який підготувала робоча група Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права запропонований лише “слідчий експеримент”, який, як зазначено у ст. 201, проводиться “з метою перевірки і уточнення даних, які мають доказове значення... шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань”. А така слідча дія як перевірка показань на місці в проекті відсутня [7, 31–39].

Для визначення поняття перевірки показань на місці, потрібно визначити мету, завдання та сутність цієї слідчої дії.

Сутність перевірки показань на місці, як зазначає більшість науковців, полягає у показі обвинуваченим, підозрюваним, свідком чи потерпілим певного місця, пов’язаного з розслідуваною подією, розповіді про вчинені на цьому місці дії, зіставленні свідчень, переказаних цими особами, з об’єктивною обстановкою на місці і демонстрації деяких дій [5, 310; 8, 104]. При цьому такі елементи, як показ, розповідь і зіставлення, що використовуються у тій чи іншій мірі при проведенні перевірки показань підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка на місці, розглядаються як обов’язкові, а демонстрація

дій — як факультативний елемент [3, 51].

Зокрема, перевірка показань на місці під час розслідування справ про заподіяння шкоди здоров’ю проводиться наступним чином: по-перше, здійснюється показ особою місця на об’єктів, які знаходяться на ньому, що пов’язані з подією злочину; по-друге, зазначена особа дає свідчення стосовно механізму та особливостей заподіяння ушкоджень потерпілому; по-третє, особі пропонується продемонструвати дії, які він вчинив стосовно потерпілого зброю); по-четверте, слідчий співставляє отримані дані з обстановкою події та інформацією, яка міститься в матеріалах справи.

Мета перевірки показань на місці обумовлена відповідною слідчою ситуацією. Слід погодитися з науковими поглядами С.О. Шейфера, М.М. Хлинцова та ін., які вважають, що метою перевірки показань на місці може бути перевірка достовірності показань осіб, але сама перевірка показань, як одна із цілей цієї слідчої дії, передбачає одночасну перевірку достовірності як невід’ємного елемента будь-якої перевіркової діяльності [11, 13; 12, 120].

Метою перевірки показань також може бути і одержання нових доказів. Зокрема, ст. 194 КПК РФ передбачає, що перевірка показань на місці проводиться “... з метою встановлення нових обставин, що мають значення для кримінальної справи, показання, які були дані раніше підозрюваним чи обвинуваченим, а також потерпілим чи свідком, можуть бути перевірені або уточнені на місці, що пов’язане з досліджуваною подією”. Йдеться, наприклад, про ситуації, коли слідчому не відомо місце події, а підозрюваний дає свідчення про її місцезнаходження або про місце, де була залишена зброя, та ін.

У юридичній літературі **завдання** перевірки показань на місці були предметом дослідження. Але відсутній єдиний підхід щодо визначення кола завдань, що вирішуються проведенням перевірки показань на місці.

До завдань, які можуть бути вирішені під час перевірки показань на місці можна віднести: по-перше — загальні завдання: отримання нових даних або перевірка даних, які має слідство; по-друге — окремі завдан-

ня, які характерні для перевірки показань на місці, як власне слідчої дії.

О.А. Леві, Г.І. Пичкальова, М.О. Селіванов до завдань перевірки показань на місці відносять: показ раніше допитаною особою місця чи об'єктів, пов'язаних із певною подією; вивчення показань з метою встановлення нових доказів; виявлення предметів, що мають значення для справи, про місцезнаходження яких особа повідомляла раніше [6, 63]. Інші науковці значно розширюють коло цих завдань, наприклад М.М. Хлинцов виділяє такі завдання: виявлення місця події, про яке слідчому раніше не було відомо; встановлення шляху, за яким особа потрапила на місце події та потім залишила його (коли цей шлях раніше слідчим не був встановлений); виявлення яких-небудь слідів злочину чи речових доказів, місцезнаходження яких не було відомо слідчому; виявлення нових доказів; виявлення потерпілих, свідків, підозрюваних та обвинувачених, раніше не відомих слідчому; встановлення причетності підозрюваного, обвинуваченого до інших злочинів, про які слідчому відомо, але злочинці не встановлені; з'ясування причин та умов, що сприяють вчиненню злочину; встановлення чи уточнення окремих обставин, пов'язаних із діями допитаної особи на місці події чи в інших місцях, у випадках, коли ці обставини слідчому не зрозумілі, а іншими способами їх встановити та уточнити неможливо; встановлення дійсної

обстановки місця події в момент здійснення на ньому відповідних дій, які розслідуються; встановлення обізнаності допитаної особи стосовно місця події; встановлення обізнаності допитаних осіб відносно дійсних обставин події чи дій, учасниками чи очевидцями яких вони були; перевірка слідчих чи розшукових версій [11, 11–18].

Аналіз наукових поглядів дає підстави для висновку, що до завдань, які вирішуються проведенням перевірки показань на місці, можна віднести з урахуванням слідчої ситуації перевірку показань суб'єктів криміналістичної діяльності (підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка) чи їх уточнення та одержання додаткової і, головне, важливої для слідства інформації стосовно нових обставин злочину, яку не можна бути одержати іншим шляхом [3, 53].

Проведення перевірки показань на місці надає слідству можливість для отримання більш високого рівня знань про обставини злочину. І ми вважаємо, що сутність перевірки показань на місці полягає, насамперед, в уточненні, конкретизації, деталізації часу, місця, способу вчинення злочину та інших обставин, що мають значення для розслідування, а також перевірки відповідності інформації про подію, що досліджується, тій інформації, якою володіє слідчий.

Список літератури:

1. *Баев О.Я.* Основы криминалистики: курс лекций. — М.: Экзамен, 2001. — 260 с.
2. *Власенко Н.В., Степанов В.В.* Сущность и тактика проверки показаний на месте. — М.: Юрлитинформ, 2004. — 160 с.
3. *Заяць Д.Д.* Ситуаційний підхід до тактики перевірки показань на місці. Дис. ... канд. юрид. наук: Національний університет внутрішніх справ. — Харків, 2004. — 222 с.
4. *Калюжна Л.С.* Перевірка показань на місці як елемент тактичної операції // Вісник Академії адвокатури України. — Вип.. — 2006.
5. *Криміналістика: Підручник / За ред. П.Д. Біленчука.* — 2-е вид., випр. і доп. — К.: АТІКА, 2001. — 544 с.
6. *Леві А.А., Пичкалева Г.И., Селіванов Н.А.* Получение и проверка показаний следователем: Справочник. — М.: Юрид. лит., 1987. — 108 с.
7. Проект КПК України підготовлений робочою групою Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права. — К., 2007. — 120 с.
8. *Салтєвський М.В.* Криміналістика: Навчально-довідковий посібник. — К.: НВТ «Правник», 1996. — 159 с.

9. Таблиця поправок до проекту Кримінально-процесуального кодексу України (ч. 1). — К.: Апарат Верховної Ради України, 2004. — 96 с.

10. *Трухачев В.В.* Преступное воздействие на доказательственную информацию: Правовые и криминалистические средства предупреждения, выявления и нейтрализации. — Воронеж, 2000. — 121 с.

11. *Хлыщов М.Н.* Проверка показаний на месте / Под ред. Д.П. Рассейкина. — Саратов: Изд-во «Коммунист», 1971. — 120 с.

12. *Шейфер С.А.* О познавательной сущности и пределах применения проверки показаний на месте // Вопр. борьбы с преступностью. — М., 1978. — Вып. 28.

13. *Шейфер С.А.* Следственные действия. Система и процессуальная форма. — М., 1981. — 118 с.

РЕЗЮМЕ

В работе автор рассматривает вопросы сущности, задач и целей проверки показаний на месте, как следственного действия. Предлагается предусмотреть в действующем УПК Украины отдельные следственные действия — проверка показаний на месте и следственного эксперимента взамен существующего воспроизведения обстановки и обстоятельств события.

SUMMARY

In work an author examines the questions of essence, tasks and aims of verification of testimonies in place, as an investigation action. It is suggested to foresee in present criminal procedure law of Ukraine separate consequence actions is verification of testimonies in place and investigation experiment instead of the existent reproducing of situation and circumstances of event.

*Рекомендовано кафедрою
кримінального процесу та криміналістики*

Подано 12.11.07